

К.е.н. Коренева О.Г., Кунрієнко О.В.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНИХ ПРОГРАМ В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКІВ

Анотація: *В статті розглянуті причини загострення кризи ліквідності напрямки діяльності банків по підвищенню активності населення для розміщення коштів на депозити, розглянуті цінові та нецінові пропозиції по підвищенню активності, запропоновані депозитні програми, схеми лояльності, нові комплексні банківські продукти.*

Ключові слова: дефіцит фінансових ресурсів, депозитні програми, депозитні схеми лояльності, конвертація, комплексні депозитно-кредитні банківські продукти.

Постановка проблеми.

Забезпечення високих і стабільних темпів росту економіки й виходу з фінансової кризи вимагає значних фінансових ресурсів, джерелами яких можуть бути як внутрішні, так і зовнішні ресурси. Останнім часом банки часі зверталися за додатковими ресурсами до зовнішніх ринків, чому сприяв активний розвиток глобалізаційних процесів у фінансовій сфері й інтеграція України у світові фінансові ринки. Головними перевагами таких позик були зростаючий ступінь до значних грошових ресурсів, відносно невисока вартість і більш тривалі терміни залучення (у порівнянні із внутрішніми). Ці залучення здійснювались вітчизняними банками на основі випуску та продажу на міжнародних фінансових ринках єврооблігацій або шляхом одержання довгострокових синдигованих кредитів і короткострокових позичок. Події 2008 року змінили ситуацію з фінансуванням українських банків. Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings опублікувало звіт, присвячений оцінці ризиків банківських систем країн світу: Україна виявилася в числі країн з найбільш уразливою банківською системою. На фоні загальносвітової фінансової кризи в структурі зобов'язань банків виникла гостра потреба в збільшенні частки депозитів фізичних і юридичних осіб.

Актуальність питань, розглянутих у статті пояснюється значним інтересом банків у збільшенні обсягів залучення коштів на депозити з метою зниження розриву між кредитними й депозитними портфелями, забезпечення банків фінансовими ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зміни стратегії в розвитку банківської системи, відбиття впливу економічних подій у світі на фінансовому становищі на Україні, зв'язок соціально-економічних процесів на Україні із глобалізаційними процесами світової економіки вивчається українськими й закордонними ученими. Розробка даної теми простежується в роботах О.А. Сугоняка, О. Другова, В. Зінченко, О. Барановського, О. Іщенко, Т. Смовженко.

Невирішені раніше частини проблеми.

Через значну динаміку в банківських послугах і продуктах, адаптацією їх під потреби клієнтів, які визначаються змінами в фінансовій системі України продуктивний ряд банківських послуг вивчений і розроблений недостатньо. Фінансова криза, зміна структури зобов'язань банків, зміни в грошово-кредитній політиці, на валютному та фондовому ринках потребують відповідних змін в стратегії банків. Вивчення особливостей банківських продуктів проводиться на основі аналізу пропозицій банків для ритейла й перспективних маркетингових програмах насамперед банків із участю іноземного капіталу «УкрСиббанк», «Райффазен Банк Аваль», «Укрсоцбанк».

Мета статті - аналіз причин підвищення попиту на депозити (зокрема фізичних осіб), обґрунтування необхідності розробки гнучких депозитних програм, аналіз депозитних програм та схем лояльності, що пропонують банки, розробка нових моделей депозитів, які будуть відповідати потребам клієнтів і банків в даній фінансовій ситуації.

Виклад основного матеріалу.

Міжнародні рейтингові агентства Fitch Ratings, Moody's Investors Service, змінили прогноз ключових рейтингів України з "позитивного" до "стабільного" через глобальну кризу ліквідності, що поєдналася в Україні з макроекономічними, фінансовими й політичними проблемами. Японське рейтингове агентство Japan Rating And Investment Information, Inc. понизило рейтинг України по зобов'язаннях в іноземній валюті з "BB" до "BB-" і залишило його в списку на перегляд з можливістю зниження. Необхідно відзначити, що думка міжнародних рейтингових агенств є індикатором стабільності й платоспроможності країни - клієнта для інвесторів різних регіонів.

Слідством зниження рейтингу України стало зниження рейтингу банків. Міжнародне рейтингове агентство Fitch понизило довгострокові рейтинги 10 українських банків з рівня " B+ " до "B" Сведбанка, банку "Форум", Прокредит Банка, ВТБ Банка, УкрСиббанка, Укрсоцбанка, Правекс-Банка, Ощадбанка, Укркредитбанка. У відповідності зі шкалою Fitch, рейтинги групи B означають наявність певних кредитних ризиків при обмеженому запасі міцності [2] .

Для аналізу причин зниження рейтингів, крім загальносвітових та загальноукраїнських розглянемо аналіз діяльності українських банків за 3 квартали 2009 року [1] :

Упродовж січня - вересня 2009 року загальний обсяг залишків за кредитами становив 693.8 млрд. грн.

Строкова структура кредитів упродовж зазначеного періоду характеризувалася зниженням питомої ваги довгострокових кредитів до 62,93 % (з 68,03% на початку 2009 року), але цей показник залишається на досить високому рівні.

В умовах обмеження доступу до зовнішніх джерел запозичень банки для формування відповідної ресурсної бази активно залучали кошти на внутрішньому ринку, але ситуація з депозитною базою не є позитивною для банківської системи. З початку 2009 року загальний обсяг депозитів знизився на 11,1% - до 318,1 млрд. грн., у т. ч. у національній валюті - на 16,7% - до 166,9 млрд. грн., в іноземній валюті - на 4,0% - до 151,2 млрд. грн.

Труднощі з достроковим переведенням у ліквідну форму коштів зі строкових рахунків поряд із загальною невпевненістю економічних агентів у перспективах економічного розвитку позначилися на загальній структурі депозитів. Так у січні - вересні 2009 р. питома вага строкових депозитів у загальному обсязі депозитів знизилася з 70,0%, на початок року до 64,1% у т. ч. питома вага довгострокових депозитів зменшилася з 44,4% до 21,5%.

Виходячи з вище наведених даних ми можемо відзначити :

1. загальний обсяг виданих кредитів (на 01.10.2008 - 693,8 млрд. грн) значно перевищує обсяг залучених коштів на депозити (на 01.10.2008 - 318,1 млрд. грн.);

2. в розміщенні грошових коштів на депозити переважають коротко та

середньострокові терміни (довгострокові складають -27,5%) , в наданні кредит них ресурсів -■ довгострокові терміни (62,93%).

Таким чином , поглиблення кризи ліквідності визначається причинами:

1. розрив у термінах і сумах між пасивами й активами ;
2. відсутність можливості надання кредитів іншими банками та іноземними фінансовими структурами, настання термінів погашення зобов'язані, банками за евробондами.
3. погіршення якості кредитних портфелів, порушення термінів зменшення кредитної заборгованості. Чинники , які призвели до даного становища :

А) значні темпи кредитування. З метою збільшення обсягів кредитування банками було допущено ряд помилок: - лояльні умови надання кредитів , зниження вимог до позичальників, мінімальний первісний внесок або його відсутність , спрощені програми прийняття рішень , кредитування на придбання або під заставу об'єктів , залогова вартість яких піддана значним коливанням.

Ч) відставання рівня доходів населення, неплатоспроможність. 2007- 2008 роки відзначались значними соціальними виплатами і підвищенням заробітної платні, у середньому по галузях на 8-10%, що викликало впевненість існуючих і потенційних позичальників у можливості кредитування. У стані фінансової кризи на Україні за прогнозом збільшення рівня безробіття на 10% кількість неплатоспроможних позичальників значно збільшиться.[3 , 4]

Таким чином, активні дії банків по залученню депозитів пояснюються поглибленням кризи ліквідності, втратою банками інструментів зовнішнього фінансування.

Зміна ситуації на фінансовому ринку і як наслідок зміна потреб **клієнтів** спричинили новий прояв цінових і нецінових пропозицій по депозитах.

До цінових пропозицій необхідно віднести:

- пропозиція максимально високих процентних ставок по короткостроковим 1-3 місячним депозитам (причина: залучення банками дорогих ресурсів на малі терміни);
- застосування складної схеми нарахування відсотків, коли високі відсотки нараховуються не з першого місяця розміщення депозиту , а починаючи з другої половини роботи депозиту);
- пропозиція розміщення депозиту з застосуванням бонусу , суть якого в наявності додаткового безкоштовного продукту;
- застосування «ярусних» ставок, що передбачає прогресивні ставки залежно від розміру депозиту;
- застосування підвищеної процентної ставки при введенні незнижуваного залишку по депозиту [6] .

До нецінових чинників можна віднести пропозиції по новим видам депозитів:

1. Гнучкий депозит. Гнучкий депозит передбачає схему роботи в режимі *поточного* рахунка й дає можливість поповнення, зняття без обмеження сум і строків без втрати нарахованих відсотків. До категорії гнучких відносять також рахунок, які називаються активним або універсальним депозитом, а також депозитною лінією. Гнучкий депозит дає можливість одночасно накопичувати кошти й мати постійний

доступ до них. Цей продукт є результатом поєднання двох банківських продуктів: вкладу до запитання й звичайного строкового вкладу. Від першого йому дісталася мобільність, тобто можливість поповнювати й знімати гроші практично без обмежень. Від строкового внеску гнучкий депозит одержав доходність у вигляді процентів, різниця з стандартним депозитом складає на 1,5-2%. Як бачимо, різниця в прибутковості невелика. Проте функціональність гнучкого депозиту набагато перевищує можливості звичайного строкового внеску. Тому, обираючи гнучкий депозит, у першу чергу варто звертати увагу не на ставку, а на встановлювані банком обмеження по зняттю й поповненню. Обмеження, які були введені банками по даному депозиту:

- незнижуваний залишок,
- обмеження по сумі мінімального поповнення або зняття;
- обмеження на кількості проведених протягом місяця операцій по рахунку, тобто клієнтам безкоштовно обійдеться тільки перше за місяць зняття коштів, за наступні дії по рахунку необхідно буде сплатити комісію.

Одна з найважливіших характеристик гнучкого депозиту - порядок керування клієнтом своїм рахунком, поповнення й зняття коштів. Найбільш зручним є продукт, керування яким можна проводити в будь-якому відділенні банку, а не тільки там, де він був відкритий. Цікавою є пропозиція керування даним депозитом через інтернет-банкінг. Доступність коштів по внеску забезпечують гнучкі депозити з відкриттям власникові пластикової карти, рахунок якої прив'язаний до депозитного рахунку. Таким чином, знімати гроші з рахунку клієнт може не тільки у відділенні, але й у банкоматі. За умов подальшого поширення cash-in-банкоматів кошти із гнучких депозитів можна буде без візиту у відділення не тільки знімати, але й поповнювати [5].

2. "Іпотечні" депозити . Іпотечний вклад припускає нагромадження на депозитному рахунку суми первісного внеску для оформлення кредиту . який у майбутньому буде оформлено в цьому ж банку. Функціонально депозит працює за схемою: поповнення депозиту без будь-яких обмежень, зняття коштів з рахунку без втрати відсотків у зв'язку з оформленням кредиту. При взаємодії банку з клієнтом, як вкладником і згодом позичальником, банк пропонує програми лояльності для даного клієнта:

- можливе зниження процентної ставки по кредиту або зменшення розміру комісії при оформленні кредиту ;
- спрощення процедури оформлення кредиту. За період нагромадження коштів на депозиті кредитні служби мають можливість зробити висновки про стабільність доходів клієнта , про здатність обслуговувати не тільки поточні витрати , але й накопичувати.

3. Мультивалютні депозити . Сутність даного депозиту полягає в тому , що вкладник розміщає кошти в одній або декількох валютах, і при нестабільності одного виду валюти (різкому падінні курсу стосовно інших валют) ця сума коштів конвертується в більш стабільну валюту. Таким чином, кошти надійно захищені від інфляції. Головна перевага мультивалютного депозиту в тому, що конвертація валют проходить без розірвання договору з банком, а відповідно, зі

збереження процентних доходів. Проценти нараховуються залежно від фактичного знаходження коштів у кожній з валют на рахунках.

Таким чином, перевагами мультивалютних депозитів для клієнта є:

- можливість мінімізувати валютні ризики, надаючи власникові внеску можливість оперативного перерозподілу співвідношення валют залежно від коливань валютних курсів;

- підвищення прибутковості від конвертації з однієї валюти в іншу.

Недоліками є :

- необхідність активного керування депозитом вкладниками, що вимагає постійного моніторингу курсів валют ;

- більш низька процентна ставка, у порівнянні з традиційними депозитами.

- проведення конвертації за комерційним курсом;

- відсотки по мультивалютним внескам нараховуються, як правило, окремо по кожній валюті й по різних ставках, що ускладнює для вкладника розрахунок прибутковості по своїх депозитах;

- наявність попиту на даний депозит у період у курсової нестабільності.

Переваги використання мультивалютного вкладу для банку:

- формування депозитного портфеля в різних валютах, що знижує валютні ризики й забезпечує банківську установу фінансовими ресурсами для проведення кредитних і валютних операцій ;

- збільшення процентних доходів на рахунок більш низьких процентних ставок по валютних депозитах, а також комісійних доходів за рахунок валютно- тообмінних операцій і комісій за конвертацію.

- формування лояльності клієнтів стосовно банку.

4. Депозити в дорогоцінних металах. Сутність даного виду депозиту полягає в тому, що вкладник придбавши злиток розміщає його на депозит у банку. На Україні такі депозити можливо розмістити в чотирьох металах: паладій, платина, срібло, золото, але лише один - золото - користується порівняно великою популярністю. Схема депозитів дуже близька до роботи депозитів у гривні або іноземній валюті. Золоті депозити бувають "готівкові " і "безготівкові": «готівковий» - це розміщення власно золотих злитків, принесених клієнтом у банк, «безготівковий» - готівка, які перераховуються на золото за комерційним курсом банку на день здійснення операції. Мінімальна вага злитка для внеску в середньому становить 100 грам металу. Але краще купувати золото безпосередньо в банку - не потрібно буде проводити експертну оцінку злитка. Злитки сертифіковані й реалізуються в подарунковому картонному пакуванні.

«Золотий» депозит розміщається строком від півроку до двох, як прави- ло. без можливості поповнення. По закінченню терміну дії вкладник може одержати розміщений на депозит злиток і відсотки по депозиту. Основний дохід на інвестиціях у золото формується за рахунок зростання вартості самого металу, відсотки по депозиту є фактично невеликою гарантованою частиною прибутковості. Крім того, інтерес до золотих депозитів пояснюється бажанням вкладників диверсифікувати ризики в інвестуванні. Цінність даного депозиту в том , що банківський метал не тільки найбільш ефективно захищає від інфляції, він ще й є високоліквідним.

Таким чином, переваги депозитів у дорогоцінних металах :

- золото є надійним високоліквідним активом ;
- забезпечує дохід від збільшення вартості дорогоцінного металу й фіксований дохід від нарахування відсотків (при інвестуванні в золото, необхідно враховувати коливання вартості дорогоцінного металу й припускати, що Цей інструмент буде дохідним у випадку довгострокового вкладення (від 3 років і більше);

- золото має тенденцію до подорожчання. **За останні 5 років вартість** підвищилась з 260-280 до 1100-1200 дол. за унцію, але працюючи з **золотом**, варто враховувати , що за підйомом слідують періоди спаду.

Недоліками золотих вкладів є:

- низька прибутковість депозиту - від 1,5 - 5,0 % річних;
- високий розмір початкового внеску - у середньому 100 грам металу;
- великий спред при купівлі - продажу дорогоцінного металу. Маржа між курсом купівлі та продажів досить значна.
- вклади фізичних осіб у золоті не гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, оскільки банківські метали не є грошовими засобами.

Банківські установи пропонують різні види депозитів , які можуть буї и затребувані залежно від фінансової ситуації в країні. У період економічного спаду малоцікавими стали індексуємий та інвестиційний депозити, схеми роботи яких припускає , що прибутковість вкладень не фіксована, а прив'язана до певного інструмента - вартості товарів, фондового індексу .

Крім пропозиції різноманітних видів депозитів , банки пропонують. програми заохочення для клієнтів, спрямовані на залучення клієнтів та формування лояльного відношення до банку :

1. При пере розміщенні депозиту клієнтові пропонується збільшення процентної ставки в розмірі від+0,5-1% до базової ставки.

2. Акція по поверненню утриманих відсотків при достроковому вилученні депозита : при розміщенні коштів на депозит клієнтові відшкодовується сума недоотриманих відсотків, перерахованих у результаті досі роковою розірвання вкладу.

3. Програма заохочення для « старих» вкладників. Програма припускає . що при зверненні клієнта , що раніше був вкладником даного банку й і менту закінчення останнього вкладу пройшло не більше певного *періоду*. *•» приклад,

6 міс. , він має можливість одержати підвищення до стандартної ставки розмірі від 0,5 до 1%.

4. Програма заохочення для « чужих » вкладників. Програма припускає, що при зверненні клієнта й пред'явленні договору банківською * іншого банку , і розміщенні суми коштів у сумі не менш зазначеної * ^ договорі процентна ставка розраховується з підвищенням до ставки в розмірі від 0,5 до 1%.

6. Програма заохочення «власник зарплатної карти «Застосування підвищеної процентної ставки пропонується для клієнтів банку - власників зарплатної платіжної карти по проєктах, які обслуговує даний банк.

7. програма заохочення «власник пенсійної карти». Застосування підвищеної процентної ставки пропонується для клієнтів - пенсіонерів, які одержують соціальну виплату в банку , у якій планується розміщення коштів на депозит.

Вибір клієнтом банку для розміщення коштів залежить від багатьох причин, таких як надійність банку, його рейтинг , якість і система обслуговування , гнучкість в пропозиції послуг для клієнта.

Розглянемо комплекс продуктів і послуг, які взаємозалежні з депозитами й дають можливість забезпечити задоволення потреб клієнта, збільшити парасивоформуючу ресурсну базу.

Банківська послуга, яка цікава клієнтам є послуга конвертації коштів , розміщених на вкладному рахунку. Актуальність даної послуги значно зростає при коливаннях курсів валют. Клієнт одержує можливість провести конвертацію (зміна валюти) коштів , розміщених на будь-якому виді депозитного рахунку в іноземну або національну валюту, у такий спосіб оптимізуючи прибутковість від розміщення власних коштів і зменшуючи ризики , пов'язані зі піною курсів валют.

Потреби клієнтів визначили необхідність введення банківських продуктів кредитування , пов'язаних із вкладними рахунками:

- кредитування під заставу майнових прав по депозиту .

До даного виду кредиту звертаються клієнти у випадку , якщо кошти необхідні на незначний період або в незначній сумі . Дана послуга дає можливість зберегти нараховані відсотки (у випадку дострокового розірвання частина відсотків по депозиту буде перерахована), швидко одержати необхідну суму (розмір даного кредиту розраховується в розмірі 70 - 95% від суми депозиту). У цьому випадку клієнтові необхідно порівняти 2 цифри : втрата нарахованих відсотків при розірванні депозиту й суму відсотків, які будуть бачені за користування кредитом (при цьому депозит залишається працювати - по ньому буде продовжене нарахування відсотків).

Доцільно розглянути введення цільового поточного рахунка для позичальників банків. Сутність даного рахунку клієнт має право після одержання кредиту відкрити даний повний рахунок , по якому одержує дохід у вигляді нарахованих відсотків на залишок коштів на поточному рахунку (різниця в процентній ставці по кредиту й даному рахунку становить не більше 1-2%);

Відкриття поточного рахунку забезпечує клієнту:

Більш вигідні умови для подальшого супроводу кредиту, а також зменшення платежів по обслуговуванню заборгованості за рахунок одержання процентного доходу на залишок коштів на поточному рахунку (різниця в процентній ставці по кредиту й даному рахунку становить не більше 1-2%);

- в дату погашення кредиту необхідна для погашення сума автоматично списується з даного поточного рахунку, що дає можливість клієнту не прив'язуватися

до чіткої дати відвідування банку. Особливо це зручно клієнтам з ануїтетним графіком погашення кредиту, а також клієнтам під час відпусток відряджень , хвороб...Т.ч. даний поточний рахунок дозволяє клієнтові одержувати дохід у вигляді нарахованих відсотків і при цьому якісно обслуговувати свій кредитний борг, зберігати позитивну кредитну історію.

Банкам, використання поточного рахунку, прив'язаного до кредитного рахунку, забезпечує своєчасне погашення кредитної заборгованості, що приводить до зниження розмірів резервів і збільшенню прибутковості , формуванню залишків грошових коштів на даних рахунках, зменшенню завантаження операційних служб банку в період масового погашення кредитів, що підвищує якість обслуговування клієнтів.

Висновки.

Кошти населення , розмішені на депозитних та поточних рахунках є одним з основних джерел формування фінансової ресурсної бази українських Синків. В умовах фінансової кризи залежність банків від даного ресурсу значно збільшується. Підвищення депозитної активності населення залежить від соціально- економічних показників розвитку країни в цілому , рівня інфляції та інфляційних очікувань, надійності банківської системи, актуальності депозитних програм та їх відповідності потребам клієнтів.

Література:

1. Монетарний огляд за 3 квартал 2009 р. [Електроний ресурс]. - Режим доступу: www.bank.gov.ua
2. Fitch и рейтинги українских банков [Електроний ресурс].-Режим доступу: <http://finance-partner.org.ua>
3. Міщенко В. Проблеми збалансованості внутрішніх заощаджень та зовнішніх запозичень в умовах нестабільності фінансових ринків /В.Міщенко, В. Жупанін// Вісник Національного Банку України . - 2008. - №7. - С.17- 21
4. Деревська О. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської системи /О. Деревська// Вісник Національного Банку України . - 2008,- №7 - С. 38-42

Коренева, О.Г. Вдосконалення депозитних програм в умовах дефіциту фінансових ресурсів [Текст] / О.Г. Коренева, О.В. Купрієнко // Економіка: проблеми теорії і практики. - 2009. - № 256 - Т. 7. - С. 1836-1844.